

ZAHTEVA PO PARTICIPACIJI V ARHITEKTURI: PODLAGE ZA REALIZACIJO

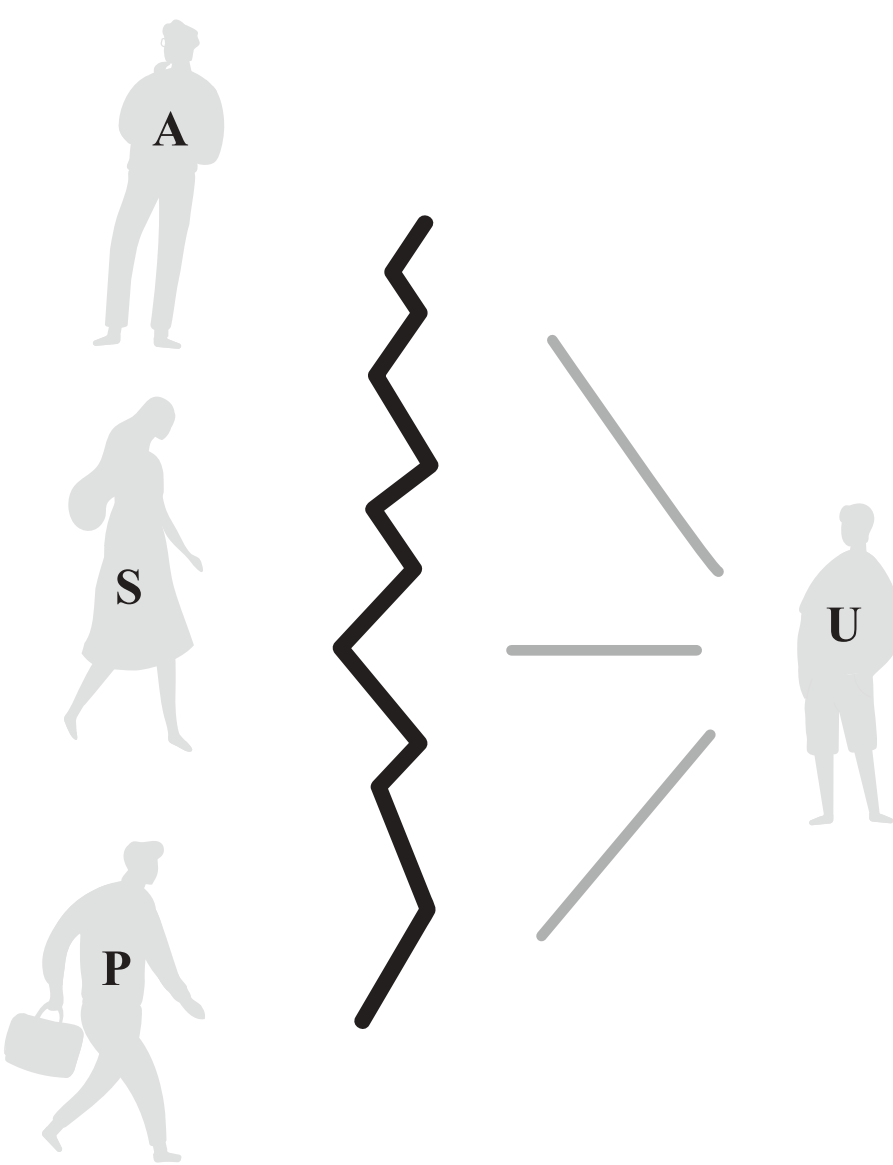
KAJ JE PARTICIPACIJA V ARHITEKTURI ?

Poglavita lastnost, ki ločuje participacijo v arhitekturi od ustaljenih pristopov projektiranja, je poglobljeno sodelovanje vseh deležnikov v postopku projektiranja, ki je vezano na spremembo v njihovi moči odločanja. Ko govorimo o odločevalski moči v participaciji, mislimo namreč na moč sprejemanja odločitev v postopku projektiranja, ki jo imajo različni sodelujoči glede na druge sodelujoče. Nanjo vpliva več stvari med drugim strokovnost, finančne dolžnosti ali zmoglosti v postopku, socialen status deležnikov itd. Večja kot je odločevalska moč sodelujočega, večja je verjetnost, da bo njegovo stališče v postopku participacije uveljavljeno. Prenos odločevalske moči, ki je bistvo participacije, pa je zapleten postopek, saj participacija sooči tiste, ki imajo moč oziroma nosilce moči oziroma nosilce moči, z odpovedjo ali prestrukturiranjem lastne moči zavoljo tistih sodelujočih, ki moči nimajo oziroma neimajo moči. Hkrati ni enostavno določiti niti kakšne so ustrezne odločevalske moči sodelujočih v participativnem projektiranju niti kdo vse so udeleženci v posameznem postopku participativnega projektiranja. Vendar participacija v arhitekturi ni odvisna zgolj od prenosa moči. Kot ugotavlja arhitekt Miha Dešman, je participacija koncept, ki je povezan s komunikacijo, poslušanjem, razumevanjem, socialnimi interakcijami in empatičnostjo.¹ Hkrati tudi pravi, da se tolmačenje pojma participacije v vsakem obdobju in situaciji prilagaja aktualnim interesom. Vidimo, da je pomembna njena družbena plat in da predstavlja široko področje delovanja, ki se lahko prilagaja posameznim situacijam. In vendar je zaradi odprtosti njene opredelitve in idealizacije pogosto predmet zlorabe, zlasti ker je osrednji pogoj za postopek prenosa odločevalske moči.

ZAKAJ POTREBUJEMO PARTICIPACIJO V ARHITEKTURI ?

Razumemo torej, da je participacija v arhitekturi radikalno drugačen način projektiranja, ki jo mnogi vidijo kot možnost za večjo pozitivno spremembo v arhitekturi in družbi. Da bi vedeli, katere dejavnike v arhitekturi in družbi bi želeli spremeniti, v nadaljevanju raziskujemo prepoznane probleme arhitekture, družbe in politike, ki se med seboj prepletajo in jih strokovnjaki na področju participacije z njo povezujejo. Omeniti je potrebno, da gre pri členitvi sodelujočih v projektiranju na tri sfere za močno poenostavitev. Raziskava se osredotoča na razumevanje širokega nabora dejavnikov, ki vplivajo na participacijo v arhitekturi, kar takšna struktura omogoča.

Slika 1: Prvi del naloge raziskuje problem pomanjkanja povezave arhitekture s potrebami in željami uporabnikov. Problem obravnava z več vidikov, tako z vidika arhitekture kot tudi z vidika sociologije in politike, ter s tem zagotavlja njegovo celovito obravnavo.

Arhitekturna podlaga za participacijo

Sociološka podlaga za participacijo

Politična podlaga za participacijo

»Strukturne spremembe lahko omogočijo prostor za obnovo nadstavn. Toda, da bi takšna prenova postala resničnost, jo je potrebno proizvesti v nadstavnih samih in tako ustvariti prostor za nadaljnje strukturne transformacije. Nove infrastrukturne realnosti se vračajo v nove strukturne realnosti, kar daje njihovim motivom konkretno oprijemljivost. V tem pogledu ima arhitektura neprecenljivo prednost pred drugimi dejavnostmi, saj ustvarja konkretne slike o tem, kakšno bi bilo fizično okolje, če bi bila struktura družbe drugačna.«

Giancarlo De Carlo, »Architecture's public,« v Architecture and Participation, ur. Peter Blundell Jones, Doina Petrescu, Jeremy Till, (London, New York: Spon Press, 2005).

Ugotovili smo, da je vrsta problemov arhitekture, družbe in politike, ki se kažejo tudi na primerih neskladno grajenih mest, povezana s čedalje večjo neobčutljivostjo vseh treh domen do uporabnikovih potreb. Rešitev se nakazuje v smeri poglobljenega sodelovanja med deležniki procesa projektiranja, tj. v participaciji kot načinu projektiranja. Ugotovitve glede tega zakaj potrebujemo participacijo bodo služile kot izhodišče za oblikovanje podlag za realizacijo participacije.

»Po eni strani morajo imeti ljudje priložnost za sprejemanje aktivnih odločitev v zvezi z okoljem. To je temeljna človeška potreba. Gre za potrebo po ustvarjanju, in potrebo po upravljanju. Kadarkoli imajo ljudje priložnost za spreminjanje okolja okoli sebe to tudi storijo, v tem uživajo in občutijo zadovoljstvo ob tem kar so naredili. Po drugi strani potrebujejo ljudje priložnost za poistovetenje s tistim okoljem ali območjem v katerem živijo in delajo; želijo imeti občutek lastništva in orientacije v okolju.«

Christopher Alexander, Murray Silverstein, Shlomo Angel, Sara Ishikawa, Danny Abrams, The Oregon Experiment (New York: Oxford University Press, 1985), 40-41.

PODLAGE ZA REALIZACIJO PARTICIPACIJE V ARHITEKTURI

Razumemo torej, da je participacija v arhitekturi radikalno drugačen način projektiranja, ki jo mnogi vidijo kot možnost za večjo pozitivno spremembo v arhitekturi in družbi. Da bi vedeli, katere dejavnike v arhitekturi in družbi bi želeli spremeniti, v nadaljevanju raziskujemo prepoznane probleme arhitekture, družbe in politike, ki se med seboj prepletajo in jih strokovnjaki na področju participacije z njo povezujejo. Omeniti je potrebno, da gre pri členitvi sodelujočih v projektiranju na tri sfere za močno poenostavitev. Raziskava se osredotoča na razumevanje širokega nabora dejavnikov, ki vplivajo na participacijo v arhitekturi, kar takšna struktura omogoča.

OPREDELITEV VLOG IN RAZPOREDITEV ODLOČEVALSKE MOČI

Opolnomočenje uporabnika

Povezovanje sokrajanov in prebivalcev s krajem, v katerem bivajo ter razumevanje okolja skozi sodelovanje pri njegovem spreminjanju so na prvi pogled stvari, ki zadevajo sociologijo, vendar je ravno distanciranje posameznikov od okolja in družbe tisto, kar pripomore k neskladnem izgledu mest. Namreč ne glede na to, kako natančno so napisane zakonske omejitve prostorskih posegov, posamezniki vedno lahko najdejo načine za postavitev izstopajočih in do območja neobčutljivih struktur. Brez določene občutljivosti do okolja in sokrajanov uporabnikov samih ter določene kredibilnosti in kritičnosti uporabnikov kot soustvarjalcev prostora skladnosti v arhitekturnem ali urbanističnem smislu ni mogoče zagotoviti.

Vloga arhitekta

Arhitektova vloga, ki omogoča participacijo, je vezana na čim bolj konstruktivno vključevanje uporabnikov in drugih sodelujočih v postopku participativnega projektiranja. Glede na ugotovitve Mihe Dešmana je torej pri participaciji ključno, da namesto na edinstvenosti in identiteti prostorskih intervencij, ki so predmet tradicionalnega projektiranja, gradi na sodelovanju v postopku, ter da sodelujočih ne enači, temveč teži k ohranjanju različnosti ob zagotavljanju ustrezne enakopravnosti sodelujočih.² To torej pomeni, da je potrebno arhitektovo znanje in delovanje spremeniti na način, da se ta približata uporabniku.

Vloga državnih institucij

Sprememba državnih institucij, ki bi postala podlaga za razvoj participacije, je, podobno kot vloga arhitekta, vezana na približanje uporabnikovim potrebam. Konkretnije je naloga sistema omogočati in spodbujati samogradnjo, ustvarjalnost uporabnikov samih v projektiranju, uporabo lokalnih materialov in tehnik gradnje oziroma predhodno opisan postopek participativnega projektiranja. Poleg tega približanje uporabnikom pomeni tudi poenostavitev prostorske regulacije in hitrejši potek upravnih postopkov (s posebnim poudarkom na bivanjski gradnji in na projektih manjšega merila). Pri tem Drago Kos izpostavlja črno gradnjo kot obstoječ model učinkovitega zagotavljanja uporabnikovih potreb in istočasno kot podaljšek sistema, saj ga dopolnjuje v točkah, kjer sistem ne more ustrezno poskrbeti za potrebe uporabnikov (npr. zagotavljanje zadostnega števila bivalnih objektov).³

KOMUNIKACIJA

Transparentnost

Pravočasno vključevanje

Konflikt in konsenz

Množični mediji

Pripovedništvo in dialog

Običajen pogovor premakne arhitekta iz oddaljenega opazovalca v sodelujočega in mu s tem omogoči drugačno razumevanje posamezne situacije, oziroma pogled od znotraj. Razširi znanje arhitekta iz strokovnega znanja v poglobljeno poznavanje potreb posameznega uporabnika.

POSTOPEK PARTICIPATORNEGA PROJEKTIRANJA

Odprt proces

Postopna gradnja in projekti manjšega merila

Uporaba je del projektiranja

Vernakularno in (samo)gradnja

Primeri participacije – model učenja in priložnost za ustvarjalnost

Brez določene občutljivosti do okolja in sokrajanov uporabnikov samih ter določene kredibilnosti in kritičnosti uporabnikov kot soustvarjalcev prostora skladnosti v arhitekturnem ali urbanističnem smislu ni mogoče zagotoviti.

¹ Miha Dešman, »Uvodnik: Participacija: teorija ali praksa?« Arhitektov bilten : AB : mednarodna revija za teorijo arhitekture = Architect's bulletin : international magazine for theory of architecture 188-189, št. XXXLI (2011): 5.

² Dešman, »Uvodnik: Participacija: teorija ali praksa?« 5.

³ Drago Kos, Racionalnost neformalnih prostorov (Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1993), 175.